

פרשת ויחי תשפ"ג
ברכת יהודה

In loving memory of Ophir Agassi z"l by his Family

בראשית פרק מט

(ח) יהודה אתה יודף אחיך ידך בערף איבך שתחוו לך בני אביך: (ט) גור אריה יהודה מטורף בני עליה פרע רבץ פאריה וכלביא מי יקימנו: (י) לא יסור שבט מיהודה ומחקה מבין רגליו עד כי יבא שילה שילו וְלו יקחת עמים: (יא) אסרי לגפן עירה עירו ולשרקה בני אתנו כבס ביין לבשו וּבְדָם ענבים סותה סותו: (יב) חכלילי עינים מיין ולבן שנים מחלב:

רש"י

(ח) יהודה אתה יודך אחיך - לפי שהוכיח את הראשונים בקנטורים התחיל יהודה לסוג לאחוריו (שלא יוכיחו על מעשה תמר) וקראו יעקב בדברי רצוי יהודה לא אתה כמותם: **ידך בערף אויבך** - בימי דוד, שנאמר (ש"ב כב מא) ואויבי תתה לי עורף: **בני אביך** - על שם שהיו מנשים הרבה לא אמר בני אמך, כדרך שאמר יצחק (לעיל כו כט): (ט) **גור אריה** - על דוד נתנבא, בתחלה גור (שמואל ב' ה ב) בהיות

שאל מלך עלינו אתה הייתה המוציא והמביא את ישראל, ולבסוף אריה כשהמליכוהו עליהם, וזהו שתרגם אונקלוס שלטון יהא בשרויא, בתחלתו: **מטרף** - ממה שחשדתיך (לעיל לו לג) בטרף טרף יוסף חיה רעה אכלתהו, וזהו יהודה שנמשל לאריה: **בני עליה** - סלקת את עצמך, ואמרת (שם כו) מה בצע וגו'. וכן מהריגת תמר שהודה (לעיל לח כו) צדקה ממני, לפיכך כרע רבץ וגוי בימי שלמה (מ"א ה ה) איש תחת גפנו וגו'. (י) **לא יסור שבט מיהודה** - מדוד ואילך, אלו ראשי גלויות שבבבל שרודים את העם בשבט שממונים על פי המלכות: **ומחקה מבין רגליו** - תלמידים, אלו נשיאי ארץ ישראל: **עד כי יבא שילה** - מלך המשיח שהמלוכה שלו, וכן תרגם אונקלוס. ומדרש אגדה שילו, שי לו, שנאמר (תהלים עו יב) יובילו שי למורא: **ולו יקחת עמים** - אסיפת עמים, שהיו"ד עיקר היא ביסוד, כמו (יחזקאל כח יז) יפעתך, ופעמים שנופלת ממנו, וכמה אותיות משמשות בלשון זה והם נקראים עיקר נופל, כגון נו"ן של נוגף ושל נושך ואל"ף (איוב יג יז) שבאחותי באזניכם, (יחזקאל כא כ) ושבאבחת חרב (מ"ב ד ב) ואסוד שמן. אף זה יקחת עמים, אסיפת עמים, שנאמר (ישעיהו יא ז) אליו גוים ידרשו, ודומה לו (משלי ל יז) עין תלעג לאב ותבוז ליקחת אם, לקבוץ קמטים שבפנים מפני זקנתה. ובתלמוד (יבמות קי ב) דיתבי ומקהו אקהתא בשוקי דנהרדעא, ויכול היה לומר קהיית עמים: (יא) **אסרי לגפן עירה** - נתנבא על ארץ יהודה שתהא מושכת יין כמעין, איש יהודה יאסור לגפן עיר אחד ויטענו מגפן אחת, ומשורק אחד בן אתון אחד: **שרקה** - זמורה ארוכה, קורייד"א בלע"ז [ערים]: **כבס ביין** - כל זה לשון רבוי יין: **סותה** - לשון מין בגד הוא, ואין לו דמיון במקרא: **אסרי** - כמו אוסר, דוגמתו (תהלים קיג ז) מקימי מעפר דל, (שם קכג א) היושבי בשמים, וכן בני אתונו כענין זה. ואונקלוס תרגם במלך המשיח גפן הם ישראל, עירה זו ירושלים. שורקה אלו ישראל (ירמיה ב כא) ואנכי נטעתך שורק: **בני אתונו** - יבנון היכליה, לשון שער האיתון בספר יחזקאל (מ טו). ועוד תרגמו בפנים אחרים גפן אלו צדיקים. בני אתונו עבדי אורייתא באולפן, על שם (שופטים ה ז) רוכבי אתונות צחורות. [כבס ביין יהא] ארגוון טב לבושה, דומה ליין, וצבעונון הוא לשון סותה שהאשה לובשת ומסיתה בהן את הזכר ליתן עיניו בה. ואף רבותינו פירשו בתלמוד לשון הסתת שכרות במסכת כתובות (דף קיא ב) ועל היין, שמא תאמר אינו מרוה, תלמוד לומר סותה: (יב) **חכלילי** - לשון אודם כתרגומו וכן (משלי כג כט) למי חכלילות עינים, שכן דרך שותי יין עיניהם מאדימין: **מחלב** - מרוב חלב [שיהא בארצו מרעה טוב לעדרי צאן, וכן פירוש המקרא אדום עינים יהא מרוב יין, ולבן שנים יהא מרוב חלב]. ולפי תרגומו עינים לשון הרים, שמשם צופים למרחוק. ועוד תרגמו בפנים אחרות לשון מעינות וקילוח היקבים. נעוה, יקבים שלו, ולשון ארמי הוא במסכת עבודה זרה (דף עד ב) נעוא ארתחו. יחוורן בקעתיה, תרגם שנים לשון (ש"א יד ד) שני הסלעים:

בראשית רבה – פרשת ויחי פרשה צט

[ח] הרי שמעון ולוי יצאו אף הם פניהם מכורכמות, והיה מתירא יהודה שלא יזכור לו מעשה תמר התחיל קורא לו יהודה אתה יודך אחיך, אמר לו הקדוש ברוך הוא אתה הודית במעשה תמר יודך אחיך להיות מלך עליהם, ידך בעורף אויבך, זה דוד שהוא עומד ממנו, דכתיב ביה (שמואל ב כב) ואויבי תתה לי עורף, ישתחוו לך בני אביך, יצחק א"ל ליעקב בני אמך שלא היתה לו אלא אשה אחת רבקה, אבל יעקב שהיה לו ארבע נשים אמר לו ליהודה בני אביך, גור אריה יהודה מטורף בני עליה מטורפו של יוסף שאמרת (בראשית לז) מה בצע, ד"א מטורף מטורפה של תמר שהצלת ד' נפשות עצמך ותמר ושני בניה, א"ל הקדוש ברוך הוא אתה הצלת ד' אף אני אציל ד' מבני בניך דניאל חנניה מישאל ועזריה, וקרא לו ד' שמות גור אריה יהודה, כרע שכב כאריה וכלביא, לא יסור שבט מיהודה, זה כסא מלכות (תהלים מה) כסאך אלהים עולם ועד שבט מישור, אימתי, ומחוקק מבין רגליו, כשיבא אותו שהמלכות שלו, שכתוב בו (ישעיה כח) ברגלים תרמסנה עטרת וגו', עד כי יבא שילה, מי שהמלכות שלו, ולו יקחת עמים, מי שמקהה שיני כל האומות, שנאמר (מיכה ז) ישימו יד על פה אזניהם תחרשנה, ד"א ולו יקחת עמים, מי שאומות העולם מתקלהין עליו, שנאמר (ישעיה יא) שורש ישי אשר עומד לנס עמים אליו גוים ידרשו, אוסרי לגפן עירה, משיכניס כל ישראל שנקראו גפן, שנאמר (תהלים פ) גפן מצרים תסיע, ולשרקה בני אתונו, זה שכתוב בו (זכריה ט) עני ורוכב על חמור וגו', ד"א ולשרקה בני אתונו, מי שנוטע כל ישראל כשורק, שנאמר (ירמיה ב) ואנכי נטעתך שורק, והיאך הוא עושה (יחזקאל לו) וזרקתי עליכם מים טהורים, כבס ביין לבושו, שהיין הרבה בגבולו, וּבְדָם ענבים סותה, ואין סותה אלא טעות, כדכתיב (דברים יג) כי יסיתך אחיך וגו', אם יטעו בהלכה תהא מתכבסת בתחומו, חכלילי עינים מיין, מכאן אתה למד שהיין הרבה בתחומו, כאדם שאומר לחבירו מזוג לי ושנה לי שחיכי ערב לי חיד לי לי, ולבן שינים מחלב, בזכות התורה (ישעיה א) אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו.

דרשות הר"ן הדרוש השביעי

ועל דעת רבותינו ז"ל יש כאן דרך אחרת, שהבטיחו שלא תסור לעולם משבטו קצת ממשלה, בין בהיותם על אדמתם, בין בהיותם בגולה. וכן הבטיחו שלא תיפסק תורה מזרעו. וזה שאמר בפרק קמא דסנהדרין (ה א) לא יסור שבט מיהודה, אלו ראשי גליות שבבבל שרודין את העם, ומחוקק מבין רגליו, אלו בני בניו של הלל שמלמדין תורה ברבים. והנה הבטיחו בכאן שתי הבטחות, האחת שלא יפסק נגיד ומצוה מזרעו ואפילו בהיותנו בגולה, והשנית שיהיו זרעו עוסקין בתורה. והוא שאמר ביומא (כו א) אמר רבא לא משכחת צורבא מרבנן דמורי, אלא דאתי משבט לוי או דאתי משבט יששכר, מלוי דכתיב (דברים לג י) יורו משפטיך ליעקב, מיששכר דכתיב (דה"א יב לב) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים, ואימא נמי מיהודה דכתיב (תהלים ס ט) יהודה מחוקקי, אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא קאמרינן. הרי שאף על פי שלא הובטח זרעו שיסכים אל האמת, מכל מקום הובטח שלא תיפסק תורה ממנו. וזו ההבטחה קיימת לעולם, בין בזמן שישראל על אדמתם, בין בעת לכתם בגולה. ולפי הנמצא לרבותינו ז"ל במדרשים, יש להם דעת אחרת, והוא שזאת ההבטחה לא תתחיל רק אחרי ביאת הגואל, ויבטיחנו כי אף על פי שתיפסק המלכות ממשפחתו בזמן הזה, אחר ביאת המשיח לא תיפסק מזרעו לעולם. ויהיה עד כי יבא שילה, כמו בזמן שיבא שילה. וזה מוזכר בבראשית רבה (ויחי על הכתוב שם מט ח) ובילמדנו (מדרש תנחומא שם), אמרו שם לא יסור שבט מיהודה, זה כסא מלכות, שנאמר (תהלים מה ז) כסאך אלהים עולם ועד, ומחוקק מבין רגליו, כשיבא אותו שכתוב בו (ישעיה כח ג) ברגלים תרמסנה עטרת גאות וגו', עד כי יבא שילה, כשיבא מי שהמלכות שלו, ולו יקחת עמים, כשיבא מי שמקהה שיני כל אומות העולם, שנאמר (מיכה ז טז) ישימו יד על פה ואזניהם תחרשנה. הנה מוכח מדבריהם שזו ההבטחה אינה מתחלת, רק אחרי ביאת הגואל.

וכן דרשו עוד לא יסור שבט מיהודה, זה משיח בן דוד, שהוא עתיד לרדוף את המלכיות שנאמר (תהלים ב ט) תרועם בשבט ברזל, ומחוקק מבין רגליו, אלו יושבי יעבץ (דה"א ב נה), עד כי יבא שילה, שעתידין כל אומות העולם להביא דורון למשיח בן דוד שנאמר (ישעיה יח ז) בעת ההיא יובל שי לה' צבאות.

וזה מפורש בכמה מקומות שבזמן המשיח יודו כל האומות לשם יתברך. והוא שהנביא מבטיח (זכריה יד ט) ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. ופירוש[ו] שבזמן הזה שמו אחד בפי כל האומות, כי כל עם ועם חושב להיות עובד אלהים וקורא בשמו, זולתי שהם חולקים בעיקר האלהות, נמצא ששמו אחד, אבל הוא אינו אחד בפי הכל. ובאחרית הימים יתבוננו בו, והוא יהיה אחד כמו ששמו עכשיו אחד. והוא אמרו (עובדיה א כא) ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה, [דהיינו שאז בזמן המשיח] והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד.